

Why is this Seder Night Different from all other Seder Nights? The Sages of Bnei Brak and their Timeless Message of Hope¹

וְהָיָה שְׁעַמְדָּה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ שֶׁלֹּא אָחַד בְּלֶבֶד עִמָּד עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ
אֶלָּא שְׁבָכַל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילָנוּ מִיָּדָם.

And this is the promise that has sustained our ancestors and ourselves, for it was not just once that somebody rose against us to destroy us; for in every generation they rise up to destroy us and the Holy One, Blessed be He, saves us from their hands.

Haggadah (Maggid)

WE WERE SLAVES to Pharaoh in Egypt, and the LORD our God brought us out of there with a strong hand and an outstretched arm. And if the Holy One, blessed be He, had not brought our fathers out of Egypt – then we, and our children, and the children of our children, would still be enslaved to Pharaoh in Egypt. And even were we all wise, all intelligent, all aged and all knowledgeable in the Torah, still the command would be upon us to tell of the coming out of Egypt; and the more one tells of the coming out of Egypt, the more admirable it is.

ONCE, Rabbi Eliezer and Rabbi Yehoshua and Rabbi Elazar ben Azaria and Rabbi Akiva and Rabbi Tarfon reclined [for the seder] in Benei Brak. And they told of the Exodus from Egypt all that night; until their students came in and said, “Teachers – the time for saying the Shema of the morning has come.”

Rabbi Elazar ben Azaria said: I am almost seventy years old, and never have I merited to find the command to speak of the Exodus from Egypt at night – until Ben Zoma interpreted: It is written, “SO THAT YOU REMEMBER THE DAY OF YOUR EXODUS FROM EGYPT ALL THE DAYS OF YOUR LIFE.” “The days of your life” would mean in the days; “all the days of your life” includes the nights. But the sages say, “The days of your life” would mean only in this world; “all the days of your life” brings in the time of the Messiah.

Haggadah

One might have thought his meant from the beginning of the month. And so it says, “on that day.” Had it said only “on that day,” one might have thought [the obligation] applied during the day. And so it also says, “Because of this” – “because of *this*” can only be said when matza and bitter herbs are there before you.

Zevach Pesach (Abrabanel)

The *Maggid* brings an example of how it is praiseworthy to tell the story of the Exodus from Egypt at length, even if one is wise, discerning, and knowledgeable in Torah. This incident took place when five great *Torah* scholars of the generation gathered on Passover eve in B’nai Brak to tell the story of the Exodus. This must have been after the meal... They continued to discuss the story until sunrise and their students came to tell them it was time to recite the *Sh’ma*. The Sages isolated themselves while telling the story and discussing its meaning. They weren’t even aware that the morning light had arrived. Their students had to remind them to recite the *Sh’ma*, whose recital time begins with the first rays of sunlight (*hainetz hachama*).

1. הגדה של פסח (מגיד)

עֲבָדִים הָיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה. וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אֲנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדֵי הָיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וְאַפִּילוּ כָּלֵנוּ חֲכָמִים כָּלֵנוּ נְבוֹנִים כָּלֵנוּ זְקֵנִים כָּלֵנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה מִצָּוָה עֲלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַעְזַרְיָה הָרִי אֲנִי כְּבוֹ שְׁבָעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאֱמַר יִצִּיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת עַד שֶׁדַּרְשָׁה בֶּן זֹמְאָ, שֶׁנֶּאֱמַר, 'לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ'. 'יְמֵי חַיֶּיךָ' הֵימָּיִם. 'כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ' הַלַּיְלָה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ הַעוֹלָם הַזֶּה. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהֵבִיא לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ.

2. הגדה של פסח (ע"פ מכילתא)

יְכוֹל מְרַאשׁ חֲדָשׁ? תִּלְמוּד לומר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא יְכוֹל מְבַעֵד יוֹם? תִּלְמוּד לומר בַּעֲבוּרָה זֶה – בַּעֲבוּרָה זֶה לֹא אֶמְרָתִי, אֶלָּא בְּשַׁעֲהַ שְׁיֵשׁ מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ

3. זבח פסח (אברבנאל) תשובה לשער י"ג

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ... הַמְּגִיד הֵבִיא רֵאִיָּה כִּי הַמְּרַבָּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא הַמְּשׁוּבָּח, אִפִּילוּ לְחֲכָמִים וְלְנְבוֹנִים... עִם כָּל חֲכָמָתָם הָיוּ מְסַפְּרִין בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. וְזֶה הִיא אַחֵר הָאֲכִילָה... עַד שֶׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר וְרֵאוּם תַּלְמִידֵיהֶם לְקִרְיַת שְׁמַע. כִּי הָיוּ כָּל כֶּךָ מִתְּבוֹדָדִים בְּסִיפּוּרֵיהֶם וּבְמִשְׁא וּמִתֵּן שֶׁהִיא בְּעֵינֵיהֶם שֶׁגַם בְּאוֹר הַבּוֹקֵר לֹא הָיוּ מְרַגִּישִׁים, עַד שֶׁתַּלְמִידֵיהֶם הֵעִירוּם לְעֵינֵי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁמִּצְוּוֹתָה עִם הַנֶּחֱץ הַחֲמָה.

¹ Based on מרים, p. 198, באר Rav Yaakov Medan, מעשה בחמישה תנאים, 198.

שעת חפזון

Pesachim 120b

“And they shall eat of the meat on that night” (Exodus 12:8), **Rabbi Elazar ben Azarya** says: Here it is stated “on that night,” And below it is stated: “And I will pass through the land of Egypt on that night... (Exodus 12:12). Just as below, midnight, so too, here, until midnight.

Rabbi Akiva said to him: But wasn't it already stated: in haste, until the time of haste. If so, what is the meaning of “On that night”? I might have thought it is eaten during the day, like other offerings, the verse states: “On that night,” to tell us it is eaten at night, and it is not eaten during the day.

Brachot 9a

Baraita: The mitzvot of the recitation of the evening *Shema, hallel [on Pesach]* and the Paschal offering may all be performed until dawn. Rav Yosef said: This is not difficult: Our mishna, is in accordance with Rabbi Elazar ben Azarya. While this *baraita*, is in accordance with Rabbi Akiva.

Rabbi Abba said: Everyone agrees that when Israel were redeemed from Egypt they were redeemed in the evening, as it is stated: “...the Lord, your God, took you out from Egypt at night” (Deuteronomy 16:1). And when they left, they left during the day, as it is stated: “on the day after the Paschal lamb the children of Israel went out with a high hand... (Numbers 33:3).

However, with regard to what did they disagree? With regard to the ‘time of haste’ (Exodus 12:11). **Rabbi Elazar ben Azarya** held: What is haste? The **haste of the Egyptians**. **Rabbi Akiva** held: What is haste? The **haste of Israel!**

Exodus 12:11

This is how you shall eat it: your loins girded, your sandals on your feet, and your staff in your hand; and you shall eat it **in haste**,: it is a Paschal offering to God

Exodus 12

(29) At midnight, Hashem struck all the firstborns of the land of Egypt, from the firstborn of Paroh, who sits on his throne, to the firstborn of the captive who was in the dungeon, and every firstborn of the animals. (30) Paroh rose in the night, he and all his servants and all of Egypt, and there was a great crying in Egypt for there was no house in which there was no dead. (31) He called to Moshe and Aharon in the night, and said, "Rise and go forth from the midst of my people, both you and the Children of Israel, and go and serve Hashem as you have spoken. (32) Take both your sheep and your cattle, as you have spoken, and go! And bless me, too." (33) Egypt pressed upon the people to hurry to send them out, for they said, "We are all dying."

(41) At the end of four hundred and thirty years, on that very day, all the hosts of Hashem went forth from the land of Egypt.

4. גמ' פסחים קכ:

“וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלֵילָה הַזֶּה”, רבי אלעזר בן עזריה אומר: נאמר כאן “בְּלֵילָה הַזֶּה”, וְנֹאמַר לְהֵלֵךְ “וְעֵבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה”. מה לְהֵלֵךְ - עד חצות, אף כאן - עד חצות.

אמר לו רבי עקיבא: והלא נאמר “חפזון” - עד שעת חפזון. אם כן, מה תלמוד לומר “בְּלֵילָה”? יכול יהא נאכל כקדשים ביום? ת”ל “בְּלֵילָה”, בְּלֵילָה הוא נאכל, וְאִינוּ נֹאכְל בַּיּוֹם.

5. גמ' ברכות ט.

ורמינהי: קריאת שְׁמַע ערבית, וְהֵלֵךְ בְּלֵילֵי פְסָחִים, וְאָכְלֵת פֶּסַח, מִצְוֹתָן עַד שִׁיעֻלָּה עֲמוּד הַשַּׁחַר! אמר רב יוסף: לא קשיא: הא רבי אלעזר בן עזריה, הא רבי עקיבא.

אמר רבי אבא: הפל מודים כְּשֶׁנִּגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לא נִגְאָלוּ אֶלָּא בְּעֶרְב, שֶׁנֶּאֱמַר: “הוֹצִיאָהּ ה' אֶלְהֵיךָ מִמִּצְרַיִם לַיְלָה”, וְכִשְׁנִצְאוּ — לא יצאו אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: “מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יִצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה...”

על מה נחלקו — על שעת חפזון. רבי אלעזר בן עזריה סבר: מאי “חפזון”? חפזון דמצרים. ורבי עקיבא סבר: מאי “חפזון”? חפזון דישׂראל.

6. שמות יב:

וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיגָם חֲגָרִים גַּעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִסְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפִזוֹן פֶּסַח הוּא לִיקוּק:

7. רש"י שם:

חפזון דמצרים – מכת הבכורים שעל ידם נחפזו למהר לשלחם. חפזון דישׂראל – לא שמעו להם לצאת עד בקר:

8. שמות יב

(כט) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיִּקְוֶן הַפֶּה כְּלִבְכוֹר ... (ל) וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אִין בַּיַּת אִשׁוֹר אִיר־שֵׁם מֵת: (לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלֹא־הָרָו לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְקֻוֹק כְּדַבַּרְכֶּם: (לב) גַּם־צִאֲנֻכֶם גַּם־בְּקִרְכֶּם קָחוּ פֶּאֶשֶׁר דַּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וַיְבַרְכֶתְם גַּם־אֶתִּי: (לג) וַתִּחַק מִצְרַיִם עַל־הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִרְהָאֶרֶץ כִּי אָמְרוּ כָלֵנוּ מוֹתִים:

(מא) וַיְהִי מִקֶּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יִצְאוּ כָל־צִבְאוֹת יְקֻוֹק מִמִּצְרַיִם:

חפזון דישראל (אור בוקר)

12. שמות יב

(מא) וַיְהִי מִקֶּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־צַבָּאוֹת יִקְוֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם :

(41) At the end of four hundred and thirty years, on that very day, all the hosts of Hashem went forth from the land of Egypt.

13. ירמיהו פרק ב

(ב) הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנִי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְקֹוֹךְ זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כְּלוּלְתִּיךְ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה : (ג) קִדַּשׁ יִשְׂרָאֵל לִיקְוֹךְ רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כֹּל־אֲכַלְיוּ יִאֲשָׁמוּ רַעַה תְּבֹא אֵלֵיהֶם נְאֻם־יְקֹוֹךְ :

(2) "Go, and cry in the ears of Jerusalem, saying, 'Thus says Hashem, 'I remember for you the kindness of your youth, the love of your betrothals, how you went after me in the wilderness, in a land that was not sown. (3) 'Israel is holiness to Hashem, the first fruits of His produce. All who devour him shall be held guilty; evil shall come on them,'" says Hashem.

14. ירושלמי (וילנא) ברכות פרק א

רַבָּא וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן בְּן חֲלַפְתָּא הוּוּ מְהַלְכִין בְּהַדָּא בַקְעַת אַרְבָּל בְּקִרְיַצְתָּא וְרֵאוּ אֵיילַת הַשַּׁחַר שְׁבָקַע אוֹרָה. אָמַר רַבִּי חִינָא רַבָּא לְרַבֵּי שְׁמַעוֹן בְּן חֲלַפְתָּא בִּירְבִי פֶדָּא הִיא גְּאֻלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּתַחֲלִילָה קִמְאָה קִמְאָה כְּלִמָּה שְׁהִיא הוֹלְכַת הִיא רַבָּה וְהוֹלְכַת. מֵאִי טַעְמָא 'כִּי אֵשֶׁב בַּחֲשֻׁךְ לִי אוֹר לִי.

The great Rabbi Hiyya and Rabbi Simeon ben Halaphta were walking in the valley of Arbela before morning and saw "the morning dawn" that started radiating. The great Rabbi Hiyya said to Rabbi Simeon ben Halaphta, the great man: so will be the deliverance of Israel; it starts out very little and grows and longer as it goes on. What is the reason (Micha 7:8): "When I shall dwell in darkness, the Lord is my light."

חפזון דמצרים (חצות לילה)

9. שמות יב

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסֹּף וְהִנַּעַתֶם אֶל הַמַּשְׁקוּף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֹּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר : (כג) וְעָבַר ה' לְגַגְף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמַּשְׁקוּף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּפְסַח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמַּשְׁחִית לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְגַגְף :

(22) Take a bunch of hyssop and dip it in the blood that is in the basin, and touch the lintel and the two door posts with the blood that is in the basin. And, as for you, no man shall go forth from the entrance of his house until morning. (23) And Hashem will pass through to plague the Egyptians, and He will see the blood on the lintel and on the two doorposts, and Hashem will skip over the entrance and will not let the destroyer come into your houses to plague.

10. ישע' כו:ב

לָךְ עֲמִל בָּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגַר דְלַתְךָ בְּעִדְךָ חֲבִי כְּמַעֲט־רֹגַע עַד־ יַעֲבִר־צָעִם :

Come, my people, enter into your chambers and shut your doors behind you. Hide yourself for a little moment, until the indignation is past.

11. ישעיהו פרק לו

(לה) וְגִנּוּתִי עַל־הַעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעַנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי : ס (לו) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים מִלְּאָךְ יְקֹוֹךְ וַיִּכֶּה בְּמַחֲנֶה אֲשׁוּר מֵאָה וּשְׁמֹנִים וְחַמְשָׁה אָלֶף וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר וְהָיָה כָּל־ס פְּגָרִים מֵתִים :

(35) For I will defend [my people in] this city to save it, for My own sake, and for My servant David's sake." (36) And the angel of Hashem went forth and smote in the camp of the Assyrians a hundred and fourscore and five thousand; and when men arose early in the morning, behold, they were all dead corpses.

בכל דור ודור...

Sanhedrin 32b

The Sages taught: The verse states: "Justice, justice, shall you follow." This teaches that one should follow the Sages to the academy... For example... after Rabban Gamliel to Yavne, after Rabbi Akiva to Bnei Brak... after Rabbi Yehoshua to the exile [gola], i.e., Babylonia, after Rabbi Yehuda HaNasi to Beit She'arim, and after the Sages in the time of the Temple to the Chamber of Hewn Stone.

Haggadah

In every generation a person must see himself as if he himself had come out of Egypt, as it is said: "And you shall tell your child on that day, 'Because of this the LORD acted for me when I came out of Egypt.'" It was not only our ancestors whom the Holy One redeemed; He redeemed us too along with them, as it is said: "He took us out of there, to bring us to the land He promised our ancestors and to give it to us."

15. גמ' סנהדרין לב:

תַּנּוּ רַבָּנָן: "צִדְקָא צִדְקָא תִרְדֹּף" – הַלֵּךְ אַחֲרֵי חֻמְרֵי לִישִׁיבָה... אַחֲרֵי רַבּוֹן גְּמִלְיָאֵל לִיבְנָה, אַחֲרֵי רַבִּי עֲקִיבָא לִבְנֵי בְרַק... אַחֲרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְגוּלָה, אַחֲרֵי רַבִּי לְבִית שְׁעָרִים, אַחֲרֵי חֻמְרֵי לְלִשְׁכַת הַגְּזִיזָה.

16. הגדה של פסח

בְּכַל־דּוֹר וָדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת־עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׂנַאֲמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶלָּא אִף אוֹתֵנוּ גָאֵל עִמָּהֶם, שְׂנַאֲמַר: וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אוֹתֵנוּ, לְתַתּ לָנוּ אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

17. עולת ראי"ה על ההגדה

בְּכַל־דֹּר וְדֹר חָיַב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת־עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם - בכח הזרע הנטווי, להוציא אל הפועל את רוממות המעלה מעט מעט בכל דור ודור, חיב כל אחד להשלים, להשיג ולהרגיש את חלקו בשלמות המעלה, השייך לערכו ולדורו, המגיע לו מיציאת מצרים.

Isaiah 11:15-12:5

(15) And Hashem will utterly destroy the tongue of the Egyptian sea; and with His scorching wind He will shake His hand over the River. And He will smite it into seven streams, and cause men to march over in shoes. (16) And there shall be a highway for the remnant of His people that shall remain from Assyria, like there was for Israel on the day that he came up out of the land of Egypt.

(1) And on that day you shall say, "I will give thanks to you, O Hashem; for though you were angry with me, your anger has turned away, and you comfort me. (2) Behold, God is my salvation. I will trust, and I will not be afraid; for God Hashem is my strength and song; and He has been a salvation for me." (3) Therefore with joy you shall draw water out of the wells of salvation. (4) And on that day you shall say, "Give thanks to Hashem; proclaim His name. Declare His doings among the peoples; make mention of Him, for His name is exalted. (5) Sing to Hashem; for He has done gloriously. This is made known in all the earth. (6) Cry aloud and shout, you inhabitant of Zion, for great is the Holy One of Israel in your midst."

Shoftim 5

(4) Hashem, when you went forth out of Seir, when you marched out of the field of Edom, the earth trembled, the sky also dropped. Yes, the clouds dropped water. (5) The mountains quaked at the presence of Hashem, even Sinai, at the presence of Hashem, the God of Israel.

II Shmuel 22

(10) He bowed the heavens also and came down; and **thick darkness** was under His feet. (11) And He rode upon a **cherub** and flew; He was seen upon the wings of the **wind**. (12) And He made **darkness** pavilions around Him; a mass of **waters**, thick **clouds** of the skies. (13) At the brightness before Him, coals of **fire** flamed forth. (14) The Lord thundered from heaven; and the Most High gave forth His voice. (15) And He sent out **arrows** and scattered them; **lightning**, and confused them. (16) And the **channels of the sea** appeared; the foundations of the world were laid bare, by the rebuke of Hashem, at the blast of the breath of His nostrils. (17) He sent from on high, He took me; He drew me out of many waters.

Rambam, Laws of Kings, 11:3

One should not presume that the Messianic king must work miracles and wonders, bring about new phenomena in the world, resurrect the dead, or perform other similar deeds. This is definitely not true. Proof can be brought from the fact that Rabbi Akiva, one of the greater Sages of the Mishnah, was one of the supporters of King Bar Kozibah and would describe him as the Messianic king. He and all the Sages of his generation considered him to be the Messianic king until he was killed because of sins. Once he was killed, they realized that he was not the Mashiach. The Sages did not ask him for any signs or wonders.

18. ישעיהו יא – קיבוץ גלויות בלשון קרי"ס

(טו) וְהִחַרְרִים יִקְוֶה אֶת לְשׁוֹן יְסֻמְצָרִים וְהִנְיִף יָדוֹ עַל־הַנְּהָר בַּעֲנַם רוּחוֹ וְהִכְהִי לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיף בְּנַעֲלִים : (טז) וְהִיתָה מִסְלָה לְשֹׁאֵר עֲמוֹ אֲשֶׁר יִשְׁאָר מֵאֲשׁוֹר כְּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם עָלְתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם :

(א) וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אֹדוּךְ יִקְוֶה כִּי אֲנַפְתָּ בִּי יְשֻׁב אֶפְרַיִם וְתַנְחַמְנִי : (ב) הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֲבַטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי־עָזָּי וְזַמְרַת יְהוָה יִקְוֶה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה : (ג) וּשְׂאֲבָתִים־מִים בְּשִׁשְׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה : (ד) וְאָמַרְתָּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיְקוֹק קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בַּעֲמִים עֲלִילַתְיוֹ הַזִּכְרִירוֹ כִּי נִשְׁגַּב שְׁמוֹ : (ה) זַמְרוּ יִקְוֶה כִּי גֵאוֹת עָשָׂה מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ : (ו) צַהֲלֵי וְרַנְּי יוֹשְׁבֵת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבָּךְ קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל : פ

19. שופטים ה – דבורה

(ד) יִקְוֶה בְּצִאֲתָךְ מִשְׁעִיר בְּצַעֲדֶךָ מִשְׁדָּה אֲדוֹם אָרֶץ רַעֲשָׂה גַם־שָׁמַיִם נְטַפּוּ גַם־עַבְיִים נְטַפּוּ מַיִם : (ה) הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יִקְוֶה זֶה סִינַי מִפְּנֵי יִקְוֶה אֶלְהֵי יִשְׂרָאֵל :

20. שמ"ב כב – שירת דוד

(י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיַּרְדּוּ וַעֲרַפֵּל תַּחַת רַגְלָיו : (יא) וַיַּרְכַּב עַל־כַּרְוֵב וַיַּעֲפֶן וַיִּרְאָה עַל־כַּנְּפֵי־רוּחַ : (יב) וַיִּשֶׁת חֲשָׁךְ סָבִיבֵתָיו סִכּוֹת חֲשֻׁרֵת־מַיִם עָבְי שְׁחָקִים : (יג) מִנְּגַה נִגְדָּו בְּעָרוֹ גַחְלִי־אֵשׁ : (יד) נִרְעַם מִרְשָׁמִים יִקְוֶה וַעֲלִיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ : (טו) וַיִּשְׁלַח חֲצִים וַיַּפִּצֵם בְּרֶקַע וַיִּהָם : (טז) וַיִּרְאוּ אֲפָקֵי לֵם יִגְלוּ מִסְּדוֹת תַּבִּיל בְּנַעֲרַת יִקְוֶה מִנְּשַׁמַּת רוּחַ אֲפֹ : (יז) וַיִּשְׁלַח מִמְּרוֹם יִקְוֶה יִמְשְׁנֵי מַמִּים רַבִּים : (יח) יַצִּילֵנִי מֵאִיְבֵי עַז מִשְׁנֵאֵי כִי אֲמַצּוֹ מִמֶּנִּי :

21. רמב"ם מלכים יא:ג

[ג] אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח, צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם, או מחיה מתים, וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים; אין הדבר כן--שְׁהָרִי רַבִּי עֲקִיבָה חָכַם גָּדוֹל מַחְכְּמֵי מִשְׁנֵה הָיָה, וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כָלֵיו שְׁלָבָן כּוֹזְבָא הַמְּלָךְ, וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו, שֶׁהוּא הַמְּלָךְ הַמְּשֻׁחַ. וְדָמָה הוּא וְכָל חַכְמֵי דוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמְּלָךְ הַמְּשֻׁחַ, עַד שֶׁנְהָרַג בְּעוֹנוֹת; כִּיִּן שֶׁנְהָרַג, נוֹדַע שֶׁאִינוּ מְשֻׁחִים, וְלֹא שֶׁאִלוּ מִמֶּנּוּ חַכְמִים, לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפְתִים.

חייב לראות וכו'... עיקר הדין של "בכל דור ודור" נאמר על הדין לראות שיצ"מ נוגע לנו בכל הדורות...
 ...ואח"כ אמרי' "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד כו' אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם... זכנגד מה שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, צריכים אנו להוציא אל הפועל כח היציאה גם בכל דור ודור.

22. אפיקי מים, ערך "בכל דור ודור" (ר' משה שפירא)
 אופן הסיפור לבנים הוא בדרך שחלה תורת יציאה מן הצרה והגלות של עכשיו כיון שהארת היציאה מתייחסת גם אלינו במצב של היום... הלל נאמר על הגאולה דשייכא גם השתא, וכמו"כ הגאולה היא מן הצרה שיש לנו זה עתה...
 ומעתה נראה פירוש דברי בעל ההגדה "בכל דור ודור"

Haggadah - Maggad – Blessing

Blessed are You, LORD our God, King of the Universe, who has redeemed us and redeemed our ancestors from Egypt, and brought us to this night to eat matza and bitter herbs.

So may the LORD our God bring us in peace to other seasons and festivals that are coming to us, happy in the building of Your city and rejoicing in Your service; and there we shall eat of sacrifices and Pesah offerings [On Motzaei Shabbat: of Pesah offerings and sacrifices], of which the blood will reach the side of Your altar to be accepted. And we shall thank You in a new song for our redemption and for our lives' salvation. Blessed are You, LORD, Redeemer of Israel.

Pesachim 116b

Rabbi Tarfon says: 'Who redeemed us and redeemed our forefathers from Egypt', but without a concluding blessing.

Rabbi Akiva says: So too, the Lord our God and the God of our forefathers will bring us to future holidays and Festivals in peace, happy over the building of Your city and joyous in Your service. And there we will eat from the Paschal lamb and other offerings, etc., until: Blessed are You, Lord, Who redeemed Israel.

Psalm 107

(1) "O give thanks to Hashem, for He is good, for His mercy endures forever." (2) So let the **redeemed** of Hashem say, whom He has redeemed from the hand of the adversary; (3) and gathered them out of the lands, from the east and from the west, from the north and from the sea.

23. ברכת מגיד – הגדה

בא"י אמ"ה אֲשֶׁר גָּאֵלנוּ וְגָאֵל אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהַגִּיעֵנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לְאֶכְלֹבּוֹ מִצָּה וּמִרֹר.
 כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלַרְגְּלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירְךָ וְשֹׁשֵׁים בְּעִבּוֹדְךָ. וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבֵּיחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדֶה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלְתֵּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בא"י גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.

24. פסחים קטז:

וְחֹתֶם בְּגֵאוּלָּה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֲשֶׁר גָּאֵלנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא הָיָה חֹתֶם.
 רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלַרְגְּלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירְךָ, וְשֹׁשֵׁים בְּעִבּוֹדְךָ. וְנֹאכֵל שֵׁם (מִן הַפְּסָחִים וּמִן הַזְּבָחִים) כּוּי", עַד "בִּא"י גָּאֵל יִשְׂרָאֵל".

25. תהלים פרק קז

(א) הָדָו לִיקְוֶה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדְךָ: (ב) יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יִקְוֶה אֲשֶׁר אֶאֱלֵם מִיַּדְּךָ: (ג) וּמֵאַרְצוֹת קְבָצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעַרְב מִצְפוֹן וּמִיָּם:

26. Rabbi Jonathan Sacks Haggadah:

This, a blessing over the past and a prayer for the future, was composed by two great scholars of the mishnaic age. The first part was written by Rabbi Tarfon, the second by Rabbi Akiva. **Rabbi Akiva was the guardian of hope at one of the darkest times of Jewish history.** The Talmud (*Makot* 24b) tells of an occasion when he and other sages were walking on Mount Scopus when they saw a fox walking through the Holy of Holies amid the ruins of the Temple. The others wept, but Rabbi Akiva comforted them, saying, "Since the prophecies of destruction have come true, the prophecies of consolation will also come true. The day will come when, in Zechariah's words, 'Once again men and women of a ripe old age will sit in the streets of Jerusalem...and the city streets will be filled with boys and girls playing there' [Zech. 8:4]." **It took nearly two thousand years, but it has happened in our lifetime. It was Akiva's hope – expressed here in the vision of "days that are coming to meet us in peace" – that sustained the Jewish people in exile.**

"בכל דור דור" X 3

Makkot 24b

Once again they were coming up to Jerusalem together, and just as they came to Mount Scopus they saw a fox emerging from the Holy of Holies. They fell a-weeping and R. Akiba seemed merry... In the [earlier] prophecy [in the days] of Uriah it is written, Therefore shall Zion for your sake be ploughed as a field etc. In Zechariah it is written, Thus saith the Lord of Hosts, There shall yet old men and old women sit in the broad places of Jerusalem, so long as Uriah's [threatening] prophecy had not had its fulfilment, I had misgivings lest Zechariah's prophecy might not be fulfilled; now that Uriah's prophecy has been [literally] fulfilled, it is quite certain that Zechariah's prophecy also is to find its literal fulfilment. Said they to him: Akiba, you have comforted us! Akiba, you have comforted us!

Yevamot 62b

It was said that R. Akiba had twelve thousand pairs of disciples, from Gabbatha to Antipatris; and all of them died at the same time because they did not treat each other with respect. The world remained desolate until R. Akiba came to our Masters in the South and taught the Torah to them. These were R. Meir, R. Judah, R. Jose, R. Simeon and R. Eleazar b. Shammua; and it was they who revived the Torah at that time. A Tanna taught: All of them died between Passover and Pentecost.

Mishna Yoma 8:9

Rabbi Akiva said: How fortunate are you, Israel; before Whom are you purified, and Who purifies you? It is your Father in Heaven, as it is stated: "And I will sprinkle purifying water upon you, and you shall be purified" (Ezekiel 36:25). And it says: "The ritual bath of Israel is God" (Jeremiah 17:13). Just as a ritual bath purifies the impure, so too, the Holy One, Blessed be He, purifies Israel.

The Great Halle

And in the assemblies of tens of thousands of Your people, the house of Israel, with joyous song shall Your name, our King, be glorified in every generation. For this is the duty of all creatures before You, LORD our God and God of our ancestors: to thank, praise, laud, glorify, exalt, honor, bless, raise high and acclaim – even beyond all the words of song and praise of David, son of Jesse, Your servant, Your anointed.

Mechilta DeRabbi Yishmael, Yitro 10

Rabbi Akiva says: But, as for you, if I bring good upon you, you give thanks, and when I bring afflictions upon you, you give thanks. And thus did David say (Psalms 116:3) "the cup of salvation shall I raise, and in the name of the L-rd will I call" — (Ibid. 4) "Trouble and sorrow will I find, and in the name of the L-rd shall I call."

27. מכות כד:

וְכַבֵּר הָיָה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא... הָיוּ עוֹלְוֵי לִירוּשָׁלַיִם... כִּינּוּן שֶׁהִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת רָאוּ שׁוֹעֵל שֶׁצָּצָא מִבַּיִת קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים, הִתְחִילוּ הוּן בּוֹכִין וְרַבִּי עֲקִיבָא מִצַּחֵק... בְּאוֹרְיָה כְּתִיב "לָכֵן בְּגִלְלַכֶּם צִיּוֹן שָׁדָה תַחַרְשׁ", בְּזִכְרָיָה כְּתִיב "עוֹד יֵשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם". עַד שֶׁלֹּא נִתְקַיְמָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל אוֹרְיָה הֵייתִי מִתְיַרָא שֶׁלֹּא תִתְקַיְיֵם נְבוּאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, עֲכָשִׁיו שֶׁנִּתְקַיְמָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל אוֹרְיָה – בְּיָדוֹעַ שֶׁנְבוּאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה מִתְקַיְיֵמת. בְּלִשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָא נִיחַמְתָּנוּ, עֲקִיבָא נִיחַמְתָּנוּ.

28. יבמות סב ע"ב

אָמְרוּ: שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֶלְפֵי זוגִים תִּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא מִגְבַת עַד אֲנִטִיפָרְס, וְכוּלָן מֵתוּ בַפֶּרֶק אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִהְגוּ כְּבוֹד זֶה לְזֶה. וְהָיָה הָעוֹלָם שָׁמֵם, עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא אֶצֶל רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּדָרוֹם וְשָׁנְאָה לָהֶם: רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסִי, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַל, וְהֵם הֵם הָעֵמִידוֹת וְתוֹרָה אוֹתָהּ שְׁעָה.

29. משנה יומא (ח:ט)

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲשַׁרְיָכֶם שְׂרָאֵל, לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטְהַרְיִן, וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם, אֲבִיכֶם שְׁבַשְׁמִים, שְׁנֵאמַר (יחזקאל לו), וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם. וְאוֹמֵר (ירמיה יז), מִקּוֹה יִשְׂרָאֵל יֵי, מִה מִקּוֹה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים, אִף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל:

30. ברכת השיר (הלל הגדול)

וּבְמִקְהָלוֹת רַבּוֹת עֲמָדָה בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ, מְלַכְנוּ, **בְּכָל דּוֹר וְדוֹר**, שְׁכֵן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ, ה' אֲנִי לְהִינוּ וְאֲנִי לְהִי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח, לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדְר לְבָרַךְ, לְעַלָּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בְּרוּךְ יְשִׁי עַבְדְּךָ, מְשִׁיחְךָ.

31. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו פרשה י

רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: אֶבְל אַתֶּם, אִם הִבַּאתִי עֲלֵיכֶם אֶת הַטּוֹבָה, תִּנְנוּ הוֹדָנָה! הִבַּאתִי עֲלֵיכֶם אֶת הַיְסוּרִין, תִּנְנוּ הוֹדָנָה! וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר: (תְּהִלִּים קטז, ג-ד) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשָׁם יֵי אֶקְרָא" - "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא וּבִשָׁם יֵי אֶקְרָא."

32. Rabbi Jonathan Sacks, Time as a Narrative of Hope, The Jonathan Sacks Haggada, p. 102

The deepest difference between linear and covenantal time is that whereas the first gives rise to *optimism*, the later leads to *hope*. These two concepts, often confused, are in fact utterly different. **Optimism** is the **belief** that things **will** get better. **Hope** is the belief that, **together, we can make things better**. Optimism is a passive virtue, hope an active one. It takes no courage – only a certain naivety – to be an optimist. It takes great courage to sustain hope. No Jew – knowing what we do of the past, of hatred, bloodshed, persecution in the name of

God, suppression of human rights in the name of freedom – can be an optimist. **But Jews have never given up hope.** "Even youths grow tired and weary, and young men stumble and fall," says Isaiah, "but those who hope in the Lord will renew their strength" (Isaiah 40:30). "Hold back your voice from weeping," urges Jeremiah, "there is hope for your future" (Jeremiah 31:15). To be a Prophet is to find a vestige of hope in the wreckage of despair. **Jewish time is the secret of the influence of the Pesach story on the Western imagination. It is the supreme narrative of hope.**